

De rode familie

Toon Colpaert

Directeur SEVI

Vakbond en partij: honderd jaar geleden twee handen op één buik, nu van elkaar vervreemde partners. Toon Colpaert speurt naar de oorzaken van de verwijdering in de rode familie, maar zet ook de gemeenschappelijke strijdpunten in de verf. Hij doet zeven voorstellen om de hindernissen voor een nuchtere en efficiënte samenwerking uit de weg te ruimen.

Een week nadat Louis Tobback tot partijvoorzitter wordt gekozen, heeft hij Mia De Vits voorgesteld als voorzitter van de Syndicale Commissie. Honderd jaar geleden zou het gekund hebben. Vandaag is dat complete onzin. Er is dus wel één en ander veranderd. "Wij zijn wij en zij zijn zij", heeft duidelijk opgang gemaakt. Maar is er meer aan de hand dan die gezonde drang naar autonomie. Louis Tobback staat eerder bekend als een onderkoelde minnaar van de vakbond(en) en in syndicale middens wordt steeds meer politiek overspel gespeeld. Gaat het hier gewoon om wat tijdelijke spanningen die in elke familie voorkomen of is er meer aan de hand?

De symptomen van ontbinding?

De tijd van nonkel Georges is voorbij: toen Georges Debunne als machtig leider van het ABVV in de partijbureaus van SP en PS kwam zeggen wat politiek kon of niet kon. Met de huidige ABVV-top wordt geregeld en stevig gediscussieerd, maar dat betekent niet dat de rode, oranje en groene lichten van het ABVV nu nog langer het politieke verkeer regelen. Dat leidt dan ook al eens tot kortsluitingen: van verbale protesten tegen de schorsing van langdurig werklozen tot heuse stakingen tegen het globaal plan van een regering die toch één van de meest travaillistische is sinds de tweede wereldoorlog. Daarbij gaat het zowel om punctuele dossiers -

zoals de Plaatselijke Werkgelegenheids Agent-schappen of de reacties bij Solvay tegen de ecotaxen - als om dieperliggende meningsverschillen die vooral te maken hebben met centen en inleveringen.

Die kortsluitingen in de rode familie worden ook in de hand gewerkt doordat steeds minder mensen èn in de vakbond èn in de partij actief zijn. De tijd is - gelukkig - voorbij dat vakbondssecretarissen ook nog eens een zetel in de senaat of de kamer van volksvertegenwoordigers bezeten. Maar het is ook een feit dat je op partijvergaderingen steeds minder syndicalisten tegenkomt en omgekeerd. Gewoon eens rustig met elkaar babbelen of er flink tegenaan gaan, is er steeds minder bij. De communicatie wordt meer en meer via de media en mediatieke congressen gevoerd. Veel tijd om naar elkaars argumenten te luisteren of oog en oor te hebben voor nuances is er daar niet. Via de media worden de militanten en de gewone leden overspoeld met slogans en one-liners die vanuit "dezelfde hoek" komen, maar dikwijls heel tegenstrijdig zijn. Wie moet je dan nog geloven?

Zowel in de SP als het ABVV zorgt de houding tegenover het ACV nog voor heel wat ongemakken. Langs de ene kant kiest het ABVV duidelijk voor "gemeenschappelijke onderhandelingen en acties met het ACV", maar op cruciale momenten - zoals bij de onderhandelingen over

het sociaal pact en het globaal plan - brokkelt dat gemeenschappelijk vakbondsfront zeer snel af. Langs de andere kant lonkt ook de SP steeds meer naar het ACV. In de meeste federaties wordt van een SP-lid niet meer gevraagd om ook nog eens lid te zijn van het ABVV en van de Socialistische Mutualiteit, wat zeker oudere militanten pijn doet. Als Freddy Willockx dan ook nog verklaart dat bij onderhandelingen tussen regering en vakbonden hij zich als SP-minister meer kon terugvinden in de standpunten van het ACV dan in die van het ABVV, brengt dat heel wat trouwe militanten in verwarring.

Ten slotte laat ook het algemeen sfeertje van opgefokt wantrouwen tegen vakbonden en politiek zijn sporen na. Het geweeklaag over de toenemende kloof tussen de burger en de politiek - die gevoed wordt door de onophoudelijke reeks van politieke schandalen - klinkt ook in syndicale middens luid door. Maar ook in SP-kringen krijgt men het geregeld op zijn heupen als men bv. geconfronteerd wordt met fraudepraktijken bij de Antwerpse BBTK of met plaatselijke syndicale baronieën.

Het politieke overspel van syndicalisten

Terwijl op de congressen het ABVV kiest voor "bevoorrechte relaties met de socialistische partijen" en het ACV in het kader van het ACW vooral aan de CVP denkt als het kiest voor "de democratische politieke partij(en) en politici die onze doelstellingen helpen verwezenlijken", blijven de leden van het ABVV en het ACV zich daar steeds minder van aan te trekken. Van de jonge ABVV-leden stemt de helft niet meer voor de SP, terwijl drie kwart van hun ACV-collega's het niet meer ziet zitten bij de CVP. Al naargelang die syndicalisten wat ouder worden, zijn ze wel een stuk trouwer aan de SP of de CVP, maar ook bij hen is het politieke overspel toch behoorlijk hoog.

Voor het toenemend aantal syndicalisten dat voor het Vlaams Blok stemt, is een permanente zorg voor het ABVV en het ACV. Maar er is meer. Terwijl het ACV zich geregeld en zeer bedeneerd bevraagt over de rol van de politiek en de nauwe banden van het ACW met de CVP, zijn het bij het ABVV vooral de centrales - met

de Algemene Centrale en de Textielcentrale op kop - die eerder emotioneel pleiten voor een losere samenwerking met de socialistische partijen.

Langs politieke kant wordt eigenlijk weinig openlijk gereageerd op die evolutie. Uiteraard zetten zowel de SP als de CVP zich af tegen de aanvallen van de VLD op (de politieke rol van) de vakbonden, maar een echte campagne om de exclusieve band SP-ABVV of ACV-CVP boven alles te vrijwaren, blijft achterwege. Sommigen in de SP stellen zelfs dat het lidmaatschap van het ABVV of van de vakbonden in het algemeen helemaal geen relevant criterium meer is om al dan niet voor de SP te stemmen. Zij maken er zich dan ook verder geen zorgen meer over. Anderen zijn daar helemaal niet van overtuigd en het feit dat de helft van de jongere ABVV-leden nog altijd SP stemt - wat door geen enkele andere groep kiezers overtroffen wordt - schijnt hen veeleer gelijk te geven. Zij maken zich dan wel zorgen over het uiteengroeien van partij en vakbond.

Alles verandert

Drie fundamentele tendensen zetten de relatie partij-vakbond steeds meer onder druk. Voor eerst zijn partij en vakbond zijn gegroeid en groot geworden in een nationale context. De Belgische welvaartsstaat - als één van de betere archetypes van het Rijnlandmodel - is er het resultaat van. Maar door de oprukkende globalisering van kapitaal, technologie en media komt die welvaartsstaat zwaar onder druk te staan. De Maastrichtnormen, de wet op het concurrentievermogen, de tijdelijke loonstop, de besparingen in de sociale zekerheid, de verkoop van overheidsbedrijven, de scheefgroei in de fiscaliteit, de flexibiliteit: het zijn allemaal gevolgen van die toenemende globalisering, die heel wat spanningen tussen vakbond en partij veroorzaken. Nuchter beschouwd heeft dat vooral te maken met de zwakte van partij en vakbond om zich internationaal te organiseren en internationale regels vast te leggen en ook af te dwingen. Zowel de Partij van Europese Socialisten als het Europees Vakverbond missen op dat vlak nog mogelijkheden en slagkracht. Op politiek vlak kan dat verholpen worden door een Europese regering te installe-

ren die gesteund en gecontroleerd wordt door een meerderheid in het Europees Parlement, zoals dat in elke normale democratie het geval is. Dat zal niet *per definitie* een socialistische regering zijn, maar het zal wel een regering zijn die ongerechtvaardigde sociale, fiscale en ecologische verschillen zal moeten wegwerken, wil ze niet overgeleverd worden aan de Fini's, de Balladurs en de Majors van de 21e eeuw, die liever nieuw rechts koesteren in eigen land dan een federaal Europa te zien ontstaan.

Op syndicaal vlak liggen de kaarten wellicht nog moeilijker. Als een bedrijf naar Maleisië of Hongarije trekt, dan schreeuwen alle vakbonden in Europa moord en brand. Maar als de delocalisatie zich binnen de Europese Unie afspeelt - zeg maar van Bretagne naar Schotland of van Kortrijk naar Noord-Frankrijk - dan is het syndicale hemd nader dan de rok. Dat geldt trouwens ook voor politici. Een dynamische kijk op delocalisaties en een betere internationale arbeidsverdeling moet het nog al eens afleggen tegen een defensieve en protectionistische reflex van ieder-voor-zich. Een nieuw internationalisme - waaraan zowel vakbond als partij zich kunnen optrekken - laat nog altijd op zich wachten.

In de tweede plaats heeft de Belgische welvaartsstaat hebben zich kunnen ontwikkelen doordat de taart steeds is blijven groeien en er een steeds groter stuk kon vrijgemaakt worden voor sociale voorzieningen. Dat hoefde nauwelijks ten koste te gaan van de toenemende koopkracht van de gezinnen, waarop een uitdeinende consumptiemaatschappij. Er is een tijd geweest dat "steeds meer" samenging met "steeds beter". Met de milieuvervuiling, de fileproblemen, de blijvende armoede, het afkalven van het buurtleven en de opkomst van de calcurerende burger die een beroep doet op de verzorgingsstaat zoals hij naar de GB gaat, zijn kwantiteit en kwaliteit echter steeds meer gaan uiteengroeien.

Op politiek vlak begint het langzaam door te sijpelen dat het verzoenen van kwantiteit en kwaliteit een prijs heeft, dat er steeds meer klare keuzes gemaakt moeten worden. Willen we de kanker van de werkloosheid aanpakken, dan zullen een herverdeling van de arbeid en van de inkomens onvermijdelijk zijn. Als we iedereen

een deftig pensioen willen garanderen, dan is een solidariteitsbijdrage van de betere gepensioneerden onvermijdelijk. De afvalberg onder controle krijgen vergt niet alleen een pak aanpassingen van producenten en consumenten, maar zal ook in de verpakkingindustrie en de papiernijverheid een hele sociale reconversie vereisen. En willen we dat onze kleinsten zonder problemen van het kraantjeswater kunnen blijven drinken, dan zal dat een forse verhoging van de waterprijs vergen. Ook kwaliteit heeft een prijs.

Op syndicaal vlak voelt men dat ook wel aan, maar meer nog dan op politiek vlak schrikt men terug voor de gevolgen. Geregeld valt men daarbij terug op het argument "laat de rijken de crisis betalen": de renteniers, de speculanten, de banken, de elektriciens, de vermogenden, de (grote) fraudeurs en de (grote) zelfstandigen. Eigenlijk is dat een populaire versie van "les trésors cachées", de verborgen schatten of rijkdommen die de Franse communistische partij PCF in de jaren '70 en '80 wou aanspreken om alle sociale (en ecologische) problemen de wereld uit te helpen.

Het is ongetwijfeld zo dat de ongelijkheden in België sinds de jaren '80 terug aan het toenemen zijn en dat er een pak miljarden binnen te rijven zijn als de sterkste schouders wat meer de zwaarste lasten zouden dragen. Als we de rijkste 10% van de Belgische gezinnen - die een netto belastbaar inkomen hebben van minstens 1,4 miljoen fr per jaar - 5% meer belastingen zouden doen betalen dan kan dat 15,5 miljard fr opbrengen. Alle onroerende vermogens (gronden, huizen, villa's, enz.) van meer dan 20 miljoen fr ieder jaar aan 1% belasten kan 22 miljard fr in het laatje brengen. De gemiddelde vennootschapsbelasting optrekken tot 24,5% (het belastingpercentage dat een doorsnee Belgisch gezin betaalt) zou 14 miljard fr opleveren. En als we even optimistisch zijn dan moet op een redelijke termijn uit de fraudebestrijding zelfs een 100 miljard fr kunnen gehaald worden. Een ruwe optelsom brengt ons al snel boven de 150 miljard... terwijl het Planbureau op een bepaald moment tegen het jaar 2000 een tekort in de sociale zekerheid verwachtte van zo'n 202 miljard. Natuurlijk zouden we de sterkste schouders nog meer kunnen belasten - wat meer is dan een kwestie van machtsverhou-

dingen - maar daartegenover staan dan weer een pak andere uitdagingen: de armoedebestrijding, de vierdagenweek, de ecologische modernisering, de veiligheid, het openbaar vervoer. Dat zijn kwalitatieve uitdagingen die een pak centen kosten... waarvoor de verborgen schatten van de rijken, de vermogenden en de fraudeurs jammer genoeg niet zullen volstaan. Langs vakbondszijde durft men voor die harde werkelijkheid nogal eens de ogen sluiten, terwijl langs politieke kant het blijkbaar gemakkelijker is om gedurende twee jaar de Belgische lonen te blokkeren dan een Europese roerende voorheffing van zeg maar 15% door de Europese Ministerraad te krijgen.

Een derde tendens heeft te maken met de toenemende versnippering van de syndicale en politieke achterban. Een metaalarbeider voelt zich weinig betrokken bij de acties van de spoor mannen om hun job en hun statuut te vrijwaren. Dat de treinen op tijd rijden vindt hij een stuk belangrijker. Een bankbediende heeft andere zorgen dan een verpleegster, ook al zitten ze alle twee in de 'dienstensector'. En een werkloze of een bruggepensioneerde die naar de bestuursvergaderingen blijft komen, voelt zich daar na een tijdje niet altijd meer thuis.

Op die toenemende versnippering wordt langs syndicale kant op een dubbele manier gereageerd: enerzijds door de dienstverlening uit te breiden waardoor de centrales meer en meer sociale secretariaten worden, anderzijds door sterk in te spelen op de specifieke belangen van elke groep werknemers waardoor het corporatisme in de hand wordt gewerkt. Dat de dienstverlening wordt verbeterd en uitgebreid is een terechte en onvermijdelijke evolutie, die wel als schaduwzijde heeft dat arbeiders en bedienden meer en meer aan syndicale shopping gaan doen en de kwaliteit van de service veel belangrijker gaan vinden dan de ideologische of politieke boodschap. Met het corporatisme, dat eerst en vooral oog heeft voor de specifieke deelbelangen van de eigen achterban, ligt dat anders. Natuurlijk zijn er heel wat chemie-arbeiders en bankbedienden die aan pensioensparen doen, maar moet hun protest dan echt au sérieux genomen worden als de fiscale voordelen voor het pensioensparen teruggeschroefd worden? Hoe moeten we reage-

ren als syndicalisten en patroons gezamenlijk opstappen tegen de ecotaxen? Of wat met de vakbonden die gezamenlijk reageren tegen de solidariteitsbijdrage die de betere gepensioneerden moeten betalen om de lagere pensioenen wat te kunnen optrekken? Vakbonden zonder een vleugje corporatisme zijn ondenkbaar. Zolang dat dat corporatisme ingebed wordt in een stevig interprofessioneel syndicalisme kan dat geen kwaad. Maar is dat vandaag de dag nog het geval? Zeker in het ABVV is de macht van de grote centrales de laatste jaren toegenomen. De ABVV-top moet geregeld zijn toevlucht nemen tot een grote ideologische discours die de weg moet vrijmaken voor meer corporatistisch getinte eisen. De besluitvorming op het congres van Luik van december 1993 die geleid heeft tot een (algemene) staking tegen het globaal plan van de regering, is een illustratie van dit "corporatisme à motivation idéologique". Langs politieke kant was de ontgoocheling toen groot. Er was lang en geregeld overleg geweest tussen de partijtop en de top van de vakbond en er was een goede hoop gerezen om tot een aanvaardbaar globaal plan te komen dat meer jobs en een steviger sociale zekerheid zou opleveren. Op het cruciale moment werd de ABVV-top echter teruggefloten van achter de onderhandelingstafel door de grote centrales, die zelf onder druk werden gezet door hun militanten en hun meest actieve leden. Het zou nochtans verkeerd zijn om die kortsluiting uitsluitend terug te brengen tot een zware corporatistische reflex bij die vakbondscentrales. Veel van hun militanten hebben gewoon vanuit de onderbuik gereageerd: waarom zouden zij nog eens de buikriem moeten toesnoeren als patroons en renteniers grotendeels ongemoeid worden gelaten en dan nog zonder veel tegenprestaties mooie cadeaus toegeschoven krijgen van de regering? Dat de werkelijkheid genuanceerder is - denken we maar aan de vermogensbelasting en de 3% opcentiemen die vooral de rijken treffen - en dat het vooral een kwestie is van politieke machtsverhoudingen, was en is bij vele van die militanten eigenlijk van weinig tel. Een gebrek aan communicatie - en dan vooral aan communicatie die verder reikt dan enkele mooie slogans - is daar zeker niet vreemd aan.

Maar hoe reageert men nu langs politieke kant op die toenemende versnippering of verscheidenheid? Van een traditionele rode arbeiderspartij is men bij de SP aan het evolueren naar een volkspartij, waar ook plaats is voor christelijke arbeiders, voor zelfstandigen, voor vrije beroepen en voor "ondernemers, in de ware zin van het woord". Voor de ouvriëristen in de partij en voor veel syndicalisten schept dat nog altijd verwarring. Zijn we dan onze eigen tegenstrevers en hun ideeëngoed niet binnen aan het halen in de partij? Dat wordt nog versterkt doordat in de partij het klassieke denken in termen van klassetegenstellingen steeds meer wordt vervangen door een waardensocialisme. Uitsluiting (van 6% armen) wordt belangrijker dan uitbuiting (van een relatief welvarende arbeidersklasse) en ook andere breuklijnen - tussen de mens en de natuur of tussen een allesverzorgende overheid en de eigen verantwoordelijkheid van de mensen - komen steeds meer op de voorgrond. Dat brengt mee dat de partij steeds meer haar oor te luisteren legt bij andere sociale bewegingen dan de vakbond - van milieuorganisaties en huurdersbonden tot seniorenorganisaties en consumentenverenigingen - wat ook meningsverschillen en conflicten meebrengt. Tegelijkertijd krijgt het algemeen belang, waarop de partij zich als coalitiepartner in een rooms-rode regering wel eens beroept, een andere inkleuring. De gezondheidsindex waarbij men ervan uitgaat dat rokers, drinkers en automobilisten geen looncompensatie moeten krijgen van de bedrijven als sigaretten, bier of benzine duurder worden, is daar een typisch voorbeeld van: het milieu, de gezondheid én het concurrentievermogen gaan hier meer doorwegen dan het integrale behoud van de koopkracht. Idem voor de oprukkende selectiviteit in de sociale zekerheid: dat strijkt op het eerste zicht tegen de haren in van een arbeider in een groot bouwbedrijf of een bediende in de verzekeringssector, maar kan een steuntje in de rug betekenen van een langdurig zieke of een alleenstaande moeder die nog voor twee kinderen moet zorgen. In de openbare sector krijgen we met hetzelfde fenomeen te maken: verworven rechten en posities van (al dan niet socialistische) ambtenaren, gaan minder zwaar door-

wegen dan de kwaliteit en de kostprijs van de dienstverlening. Beroepsbelangen moeten hier wijken voor het algemeen belang.

Op de klassieke links-rechts-breuklijn - waar vooral geredeneerd wordt in termen van klasse-tegenstellingen, overheidsinitiatief en meer groei die voor meer koopkracht moet zorgen - ziet men de partij dan ook meer naar het centrum opschuiven. Langs syndicale kant wordt dat nogal eens met een scheef oog bekeken en was het lange tijd bon ton om te stellen dat de traditionele partijen zich allemaal in het centrum staan te verdringen. Sinds de 'sociale' plannen van de VLD wat beter bekend zijn geraakt bij de syndicale achterban is daar heel wat verandering in gekomen. En uit verkiezingsonderzoek blijkt dat ook de publieke opinie best nog een onderscheid ziet tussen SP, CVP, VLD, VU en Agalev.

Alles hangt samen, maar niets hangt aaneen

Mensen zijn voortdurend op zoek naar zekerheden, naar vaste waarden, naar referentiepunten in hun dagelijks leven waarin ze overspoeld worden met informatie waarmee ze geen weg weten. Tegelijkertijd moeten ze óók met socialisten in de regering rondkomen met lonen die geblokkeerd worden, kan de ASLK rustig geprivatiseerd worden, moeten ze bij voorkeur milieuheffingen en ecotaxen betalen omdat die beter inspelen op de wetten van de markt en blijken de ware ondernemers niet meer in het kamp van onze tegenstrevers te zitten.

Geef toe dat het vroeger een stuk eenvoudiger was. We waren tegen het kapitalistische systeem met zijn markt wetten en winstprincipes, de patroons waren onze vijand, wij werden uitgebuit en elke frank in ons voordeel was meteen een bijdrage om het systeem stap voor stap te hervormen. Vandaag is de kapitalistische maatschappij nog altijd de onze niet, maar de markt heeft toch ook zijn voordelen, regels vastleggen en afdwingen is voor de overheid belangrijker geworden dan alles zelf te willen doen, en de loonkosten blijken nu ook voor ons te hoog te zijn.

In het partijjargon wordt nog nauwelijks gesproken van structuurhervormingen, arbeiderscontrole of machtige overheidsholdings. Meer en meer duiken er andere sleutelbegrippen op: de

kwaliteit van het leven, ethische waarden (zoals solidariteit, rechtvaardigheid en verdraagzaamheid), gemeenschapszin, verantwoordelijkheid, rechten en plichten. Geleidelijk aan beginnen die begrippen bij een groter publiek door te sijpelen, maar toch worden ze nog niet overal ervaren als echte referentiepunten voor een nieuw socialistisch profiel dat duidelijk anders is dan dat van christen-demokraten, groenen, of zelfs sociaal-liberalen.

Waarden scoren ook steeds hoger in het vakbondsjargon. Voor het ABVV is het socialisme "een waarde met toekomst" en het ACV profileert zich zelfs als "een vakbond van waarden". Toch is het opmerkelijk dat men bij het ACV het ook heeft over "ieders verantwoordelijkheid", "rechten en plichten", "vakbonden die zich bereid tonen tot harde afspraken". Het is dan ook niet verwonderlijk dat het Rijnlandmodel waarnaar ook Louis Tobback zo graag verwijst, er helemaal niet vies bekeken wordt. Bij het ABVV ligt dat wel even anders. Op het Oriëntatiecongres van oktober '94 dat moest leiden tot "een geactualiseerd ideologisch referentiekader" werd vooral teruggegrepen naar het ideologisch congres van 1971. "Tegenstellingen tussen sociale klassen", "een syndicalisme van controle en contestatie" en "arbeiderscontrole" zijn de terugkerende referentiepunten. In de partij wordt dat nogal eens ervaren als een teruggrijpen naar oude vormen en gedachten en Louis Tobback had er zelfs een potje bekeken voor over met de Gentse ABVV-secretaris, Mil Kooyman, toen die in *Trends* in het oude marxistische jargon ten aanval trok voor een radicaal linkse profilering van het ABVV. Dergelijk gebekvecht hoort eigenlijk thuis bij de fait-divers, maar laat bij de toehoorders die zowel partij- als vakbondsmilitanten zijn, toch enige bitterheid of verwarring na.

Natuurlijk zijn die verschillende ideologische gevoeligheden niet de belangrijkste oorzaak van de losser wordende relatie tussen vakbond en partij. Toch kan ik mij inbeelden dat de ideologische profilering van het ABVV ertoe bijdraagt om in concrete dossiers die op de onderhandelings-tafel komen de lat behoorlijk hoog te leggen. Dat was alvast zo bij de onderhandelingen over het globaal plan, waar de kans werd gemist om van

de bedrijfsplannen een operationeel instrument te maken om via arbeidsherverdeling voor bijkomende jobs te zorgen. Ook de scherpe afwijzing van de dienstencheques op het laatste ABVV-congres bemoeilijkt de discussie om daar een gepast instrument van te maken om meer laag-geschoolden tegen billijke voorwaarden aan het werk te helpen. Met de harde discussies die nog moeten komen over de hervorming van de sociale zekerheid - die voor het duo Dehaene-Tobback de fundamentele bestaansreden is voor een volgende rooms-rode regering - dreigen we in hetzelfde straatje te belanden. Het ABVV blijft immers pleiten voor "een individueel recht op uitkeringen onafhankelijk van de gezinssamenstelling en haar inkomens", maar zwijgt tegelijkertijd zedig over de kostprijs daarvan, die in de miljarden kan lopen. Maar goed, de soep zal wel niet zo heet gegeten worden als ze door het ABVV wordt opgediend. Ook bij het ABVV weet men immers dat er anders wel eens een koude liberale wind kan opsteken die pas echt voor miserie zou zorgen.

Een roze bril voor zwartkijkers

Tot nu toe heb ik een behoorlijk zwart beeld opgehangen van de relatie vakbond-partij. Ten onrechte eigenlijk. Er zijn ook heel wat voorbeelden te geven waar partij en vakbond elkaar goed kunnen vinden. Als het gaat om de principiële verdediging van de solidariteit of om het versterken van het wettelijke stelsel van de sociale zekerheid bijvoorbeeld. Of over de veralgemening van de 38-urenweek, het vrijwaren van het stakingsrecht, het doorvoeren van een Europese fiscale harmonisatie, het beschermen van de laagste inkomens bij het invoeren van energie- en milieueffingen of het sociaal en ecologisch corrigeren van de internationale handel.

Bovendien wordt de corporatistische reflex geregeld in de vakbond zelf gecorrigeerd. Bij Philips zijn er al geruime tijd een pak vrijwilligers overgestapt op de vierdagenweek. Ze hebben een aantal voordelen laten vallen om meer mensen aan het werk te houden. Bij de Centrale van Metaalbewerkeren is lang niet iedereen gelukkig met de ontwerp-CAO die nauwelijks of geen tewerkstellingsgaranties inhoudt. En de top van

de Algemene Centrale heeft behoorlijk ver zijn nek uitgestoken om in de CAO's voor de bouw en de chemie alles op alles te zetten om vooral jobs uit de brand te redden.

Verder is er zich weer een duidelijk 'vijandbeeld' aan het ontwikkelen waartegen vakbond en partij zich gezamenlijk kunnen afzetten. Niet voor niets beklagt Guy Verhofstadt zich erover dat de campagnes van zijn politieke tegenstrevers en van de vakbonden hem een pad in de korf hebben gezet bij zijn pogingen om de vernieuwing van de liberale partij ook electoraal te verzilveren. De politieke en syndicale campagnes tegen extreem-rechts liggen dan weer stukken moeilijker, maar alleen al het optrekken tegen een gezamenlijke vijand zorgt voor een saamenhorigheidsgevoel tussen vakbond en partij dat lang zoek is geweest.

Zowel in het voor als in het tegen zijn er dus duidelijke raakvlakken tussen partij en vakbond, die maken dat een complete scheiding en vervreemding eigenlijk niet op de agenda staan. Samen met Luc Vanneste wil ik daar niet lyrisch of emotioneel over doen. "Niet het emotionele van de verhouding is de essentie", aldus de nationaal secretaris van de Textielcentrale van het ABVV, "maar het zakelijk de handen in elkaar slaan om gemeenschappelijke doeleinden te realiseren. En beiden moeten beseffen dat de andere nog meer zakelijke partners heeft".

Een theoretisch intermezzo

Vroeger werd er een stuk meer getheoretiseerd over de relatie vakbond-partij. Maar de tijden veranderen. Het idee van de vakbond als 'courroie de transmission' van de socialistische partijen leeft eigenlijk alleen nog verder in de neo-liberale kritiek op de drukkingsgroepen die een veel te grote politieke rol zouden spelen. En terwijl klein links af en toe nog eens droomt van 'la grève générale', doet de opvatting van Rosa Luxemburg dat de vakbeweging de huidige belangen van de onderdrukten behartigt, maar de socialistische partij de toekomstige belangen, alleen de enen nog eens de wenkbrauwen fronsen en de anderen stilletjes glimlachen.

Het is opvallend dat er vandaag langs politieke kant nog weinig theorie wordt verkocht over

de relatie vakbond-partij. Langs syndicale kant is daar blijkbaar iets meer behoefte aan. In hun opstelling tegenover de politiek valt het op dat zowel ABVV als ACV een vijftal gelijklopende punten naar voor schuiven: de noodzaak van een onafhankelijk syndicalisme; meer economische en sociale democratie als aanvulling op de politieke democratie; vrijheid van onderhandelen, zonder enige tussenkomst door de regering; samenwerking met alle democratische politieke partijen die de syndicale eisen en doelstellingen het best helpen verwezenlijken; en de strijd tegen extreem-rechts.

Daarna lopen de wegen van ABVV en ACV enigszins uit elkaar. Terwijl het ABVV "bevoorrechte relaties met de socialistische partijen" wil onderhouden, mits zij "meer dan ooit, hun doelstellingen en hun acties enten op de syndicale prioriteiten", wil het ACV "in het kader van het ACW en de MOC ... de meest gepaste formules onderzoeken". Tot nu toe heeft het ACW altijd gekozen voor de CVP en het ziet er niet naar uit dat daar op het komende ACW-congres veel verandering zal in komen.

De politieke herverkaveling

De tijd van de progressieve frontvorming is nu wel definitief voorbij. In het beste geval wordt er nog gesproken over een progressieve koepel of over een progressieve krachtenbundeling rond concrete projecten. Voor de rest is het allemaal politieke herverkaveling wat de klok slaat... zolang men maar zelf de klepel in handen houdt. Iedere politieke partij heeft immers een eigen kijk op de politieke herverkaveling; de eigen kavel moet groter worden en voor één keer is het eigen gras groener dan dat aan de overkant.

Maurits Coppieters en Norbert De Batselier kiezen met hun initiatief voor een bredere aanpak: ze visereren eerst een mobiliserend toekomstproject en daarrond zullen dan wel nieuwe allianties gevormd worden. De vraag is of daar ook voor de vakbonden een plaats is weggelegd? Ondanks de voorlopige vaagheid van het project is het antwoord duidelijk ja. Maurits Coppieters gaat zelfs zover dat hij liever met het ACV-ABVV zou scheep gaan dan met het ACW. Meteen zet hij Louis Tobback, die het zonder het ACW niet

ziet zitten, in de wind en negeert hij ook de ervaring in Dendermonde, waar Norbert De Batselier met enkele progressieve ACW-ers op zijn lijst de volle inzet heeft binnengehaald. Maurits Coppie- ters laat zich ongetwijfeld veel te veel leiden door zijn negatieve ervaringen in het Europese Parlement, waar enkele ACW-ers zich in het ver- leden lieten overdonderen door hun meer con- servatieve christen-democratische collega's. Als we echter naar de toekomst kijken, zou het gek zijn om in een progressieve krachtenbundeling geen plaats te voorzien voor al die ACW-ers die opkomen voor de vierdagenweek, de strijd tegen de fiscale fraude of het uitbannen van de ar- moede in onze welvaartsmaatschappij. Veel zal natuurlijk afhangen van het ACW zelf, maar ik kan mij niet inbeelden dat het ACV zich wel zou inschakelen in een nieuw progressief toekomst- project en de KWB en KAV zich rustig verder op de CVP zouden oriënteren. Nuchter beschouwd zou het trouwens beter zijn dat het ACW zich verder als sociale beweging zou ontplooiën en zich zoals de MOC in Wallonië niet meer exclu- sief aan één partij zou binden. Dat komt neer op een pleidooi om het middenveld te versterken, niet alleen door het ACW, maar ook door het ACV en het ABVV. Hoe dat middenveld zich dan best zou verhouden tot de politiek, is een ander paar mouwen.

Zowel Maurits Coppie- ters als Norbert De Batselier zijn vurige voorstanders van inspraak en overleg, die de basis moeten vormen voor een goed werkende civiele samenleving. Tegelijkertijd pleiten zij voor het herstel van de politiek als sturende macht in onze maatschappij. Als ik even probeer daar de consequenties van te overzien, dan zijn die niet min. Het betekent dat de poli- tiek niet alles kan: politieke democratie moet aangevuld worden met sociale en economische democratie. Ook de vakbond kan niet alles: een vakbond die te breed wordt en zich met alle maatschappelijke kwesties gaat bezighouden, gaat de eigen sterke punten verwaarlozen. Maar de vakbond kan uiteraard reageren tegen poli- tieke maatregelen die botsen met de eigen visie, zoals ook de politiek uitzonderlijk kan tussen- komen in de sociale onderhandelingen als het algemeen belang daar duidelijk mee gediend is.

Dat brengt onvermijdelijk mee dat periodes van goede verstandhouding verder zullen doorkruist worden door spanningen en conflicten. Op zich- zelf moet dat niet steeds geproblematiseerd wor- den. We moeten kunnen weerstaan aan de me- dia à la *Ivan Heylen* die alles op de spits willen drijven. Dat stelt wel hoge eisen aan de interne communicatie, de tactische opstelling en de in- houdelijke profilering van vakbond en politiek.

In de mate dat Maurits Coppie- ters en Norbert De Batselier reeds in hun kaarten hebben laten kijken, zijn de sleutelwoorden van hun maat- schappelijk project: de verbonden mens, het sa- men-ik-zijn, de sociaal-ecologische modernisering en de federale loyaliteit. Globaal gezien kunnen het ABVV en het ACV zich daar zeker in terug- vinden. Toch zijn er ook twee mogelijke conflict- haarden, die enerzijds te maken hebben met de nieuwe breuklijnen in de politiek, anderzijds met de mogelijke federalisering van de sociale zeker- heid.

De laatste tijd wordt er veel gegoosd met de nieuwe breuklijnen in de politiek: voor de enen gaat het om de oude klassetegenstellingen versus de nieuwe culturele gevoeligheden, ande- reñ hebben het dan weer over het materialisme versus het post-materialisme. But what's in a name? Als we het materialisme gelijkstellen met het concentreren van alle aandacht op werk, in- komens, consumptie en openbare orde en het post-materialisme met de kwaliteit van het leven, duurzaamheid, zin en richting geven aan je eigen leven en verdraagzaam samenleven, dan lijkt het erop dat er zich haarfijn een nieuwe politieke breuklijn aan het aftekenen is. Er is een breuk- lijn, maar die is veel minder scherp dan we den- ken. Drie punten kunnen dat duidelijk illustreren.

1. Koen Raes heeft terecht opgemerkt dat "het niet bijster rechtvaardig is om mensen die be- kommerd zijn om hun werk(loosheid) en maat- schappelijke onzekerheid en onveiligheid over dezelfde materialistische kam te scheren als die- genen die zich zorgen maken over hun dividen- den, belastingbrieven of inbraken in hun kluis of tweede huis".

2. Vier terreinen die maatschappelijk steeds belangrijker worden, namelijk stedelijke vernieu-

wing, huisvesting, gezondheid en milieu, vormen duidelijk een brug tussen het materialisme en het postmaterialisme. Er zijn weliswaar een pak werk en nog meer centen mee gemoeid, maar tegelijkertijd weten we dat wonen meer is dan een dak boven zijn hoofd hebben of dat meer dokters en meer ziekenhuizen niet altijd het beste zijn voor onze gezondheid. Hoe we leven en vooral hoe we samenleven is minstens even belangrijk.

3. Ten slotte plakt ook op postmaterialistische waarden een prijs, die niet alleen op het kapitaal kan afgeschoven worden. Juist doordat dit nogal eens genegeerd wordt, trekken die postmaterialistische waarden geregeld aan het kortste eind. Wat hebben mannen bijvoorbeeld over voor meer vrije tijd? Wanneer laten we eens wat meer onze auto aan de kant staan? Of wat hebben we er echt voor over om migranten zich te laten integreren?

Toch blijven er volgens mij vier cruciale terreinen waar de breuklijn tussen materialisme en postmaterialisme zich scherp laat voelen, nl. als het gaat om: de bijkomende vrije tijd die weinig creatief wordt ingevuld (en het enthousiasme voor de vierdagenweek onbewust een stuk temper), de keuzevrijheid van de consument waaraan men slechts met schroom durft te raken (met "mijn auto, mijn vrijheid" als ultiem credo van de consumptiemaatschappij), de verschraving van de (volks)cultuur (die een rem zet op het samenik-zijn) en de inspraakmoetheid die de democratie aanvreet.

Terwijl de politiek met wisselend succes probeert de twee breuklijnen in elkaar te verweven, ligt dat in de vakbondspraktijk nog dikwijls een stuk moeilijker. Het syndicaal scepticisme tegenover vrijwilligerswerk, de touwtrekkerijen rond de arbeidsherverdeling met of zonder looncompensatie, de ongenueanceerde protesten tegen de ecotaxen en het moeizame zoeken naar een nieuw élan voor arbeiderscontrole als instrument van sociale en economische democratie, illustreren dat duidelijk.

Daarbij komt nog dat de mogelijke federalisering van de kinderbijslagen en de gezondheidszorgen nu reeds heel wat syndicalisten de kriebels bezorgt. Voor hen is de sociale zekerheid het fundament en het cement van de federale

staat... en van hun eigen vakcentrales. Zelfs een stuk van die sociale zekerheid opsplitsen is er voor hen niet bij. Daarbij kunnen ze rekenen op Louis Tobback, die liever de Waalse labo's en dokters aanpakt om de regionale scheeftektrekkingen in de gezondheidszorgen weg te werken, dan de gezondheidszorgen te federaliseren. Maar wat als binnen enkele jaren blijkt dat het afbouwen van de medische overconsumptie in Wallonië ook jobs kost en de Waalse vakbeweging daar moeilijk kan mee instemmen? Of wat als ook de progressieve Vlaams-nationalisten zich in het debat gaan roeren? Maurits Coppieters en Norbert De Batselier zullen op al hun talent een beroep moeten doen, willen ze hier geen pijnpunt van maken in de herverkavelingsstrijd met de vakbeweging.

En de sociale herverkaveling?

De politieke herverkaveling staat hoger op de agenda dan de sociale herverkaveling. Ten onrechte eigenlijk, want het middenveld is voortdurend in beweging.

Binnen elke vakbond is de herverkaveling volop aan gang. Centrales fusioneren en op lange termijn steven we wellicht af op drie grote centrales die nog zullen overblijven: een industriebond, een dienstenbond en een bond voor de openbare diensten. Om het gewicht van de dienstenbond niet te zwaar te laten doorwegen, zou een opsplitsing tussen de profit- en de non-profitsector misschien nog zo gek niet zijn. Maar dat is natuurlijk koffiedik kijken. Dat geldt evenzeer voor de impact van die fusiebeweging op het interprofessioneel syndicalisme. Vandaag de dag gaan de fusies tussen vakbondscentrales veeleer samen met een verzwakking van het interprofessioneel syndicalisme, maar dat is allesbehalve een wetmatigheid. Als we even kijken naar de grote uitdagingen voor de komende jaren, werk en sociale zekerheid, dan zou normaal gesproken het interprofessioneel syndicalisme terug meer op de voorgrond moeten komen.

Het is opvallend dat een fusie van de twee grote vakbonden, ABVV en ACV, helemaal niet aan de orde is. In Nederland heeft de fusie van het socialistische NVV en het christelijke NKV nochtans behoorlijke resultaten opgeleverd, zij

het dat die vooral op organisatorisch vlak te vinden zijn. In Duitsland houdt de DGB als eenheidsvakbond goed stand, wat in schril contrast staat met Frankrijk waar de syndicale versnippering tot een fatale verzwakking heeft geleid van het syndicalisme. Op zichzelf zijn dat natuurlijk geen argumenten om hier bij ons voor een fusie van de grote vakbonden te pleiten, ook al zou een mengeling van hun programma's, hun gevoeligheden en hun tactisch inzicht het de progressieve politiek een stuk gemakkelijker maken. Maar dat is natuurlijk pure speculatie, die vandaag de dag niet relevant is.

Een stuk relevanter is de verdere ontwikkeling van de nieuwe sociale bewegingen, zoals de vierde wereld-beweging, de milieubeweging en de consumentenbeweging. Voor een stuk concurreren zij met de vakbeweging, maar in vele gevallen hebben ze een eigen specifiek werkterrein veroverd. Voor de politiek zijn die nieuwe sociale bewegingen nieuwe en valabele gesprekspartners gebleken. Voor de vakbeweging is hun opkomst een sein geweest dat haar ambities om ook de consumenten, het milieu en zelfs de armen exclusief te vertegenwoordigen, bijgestuurd moesten worden. De brede vakbeweging is daardoor onvermijdelijk wat minder breed geworden. Op zichzelf hoeft dat niet erg te zijn, zolang de vakbeweging en de nieuwe sociale bewegingen niet voortdurend met elkaar in de clinch liggen of met de ellebogen gaan werken om tot een bevoorrechte of zelfs exclusieve relatie te komen met de politiek. De spanning en het bekvechten tussen de vakbeweging en *Test-Aankoop* of tussen vakbondscentrales en lokale milieu-actiegroepen, wijzen erop dat dat niet altijd gemakkelijk is. De samenwerking tussen het ABVV en de BBL in de vzw *Arbeid en Milieu* of de syndicale acties tegen sociale uitsluiting vormen dan weer een bewijs van het tegendeel.

Tegen die achtergrond komt het voor de politiek erop aan overal voelhorens te hebben en zowel het overleg met de vakbeweging als met de nieuwe sociale bewegingen au sérieux te nemen. Dat betekent dat meer dan vroeger de politiek de verschillende visies, belangen en gevoeligheden tegen elkaar zal moeten afwegen en de

uiteindelijke beleidsbeslissingen meer dan ooit zal moeten motiveren.

Politiek en vakbond: een tweede jeugd

Meer dan honderd jaar geleden beleefde de socialistische beweging haar eerste jeugd. De sterke verstrengeling van politiek en vakbond heeft toen goede resultaten opgeleverd: van het algemeen stemrecht tot een pak sociale wetten die de grofste uitbuiting aan banden wist te leggen.

Op de drempel van de 21e eeuw is de relatie tussen vakbond en politiek aan een tweede jeugd toe: minder exclusief, zakelijker en in een heel andere stijl. Zo'n nieuw begin vergt minstens veranderingen op een zevental terreinen: een zevenslag die de relatie tussen politiek en vakbond een nieuw elan moet geven.

1. De sturende macht van de politiek versterken

Paradoxaal genoeg houdt het versterken van de sturende macht van de politiek het einde in van de illusie dat alles in het parlement of via het politiek dienstbetoon kan geregeld worden. Mensen en organisaties moeten ook hun eigen verantwoordelijkheid opnemen en de politiek moet zich meer dan vroeger toespitsen op de krachtlijnen van het beleid. De politiek moet zich niet in detail met alles en nog wat gaan bemoeien. De nieuwe uitdagingen zijn groot genoeg om zich juist daarop te concentreren: werk, sociale zekerheid, ouderen, gezondheid, milieuzorg, mobiliteit, veiligheid, recht voor iedereen en culturele verscheidenheid. De politiek moet vooral daarop inspelen en er de nodige middelen voor mobiliseren.

Tegelijkertijd zal vooral de sturende macht van de politiek op Europees vlak moeten versterkt worden. Te dikwijls moet vandaag de dag de politiek op federaal en Vlaams vlak passen als het om sociale normen, fiscaliteit, milieuregels of veiligheid gaat, terwijl op Europees vlak enkele conservatieve regelingen elke vooruitgang weten te blokkeren. De herziening van het Verdrag van Maastricht in 1996 is dan ook van doorslaggevend belang om die impasse te doorbreken.

2. Het maatschappelijk middenveld versterken

De ervaring leert dat daar waar het middenveld met goed werkende sociale organisaties het sterkst is, ook de democratie en de verzorgings-

staat het best overeind blijven. Het versterken van het middenveld is dan ook een noodzaak, maar is wel aan een aantal voorwaarden verbonden: een grotere openheid en democratisering van de sociale organisaties; een herinrichting van de vele advies- en overlegorganen; en een duidelijker aflijning van ieders verantwoordelijkheid. Het versterken van het middenveld houdt dus meer in dan het uitbreiden van het overleg of de creatie van het zoveelste nieuwe adviesorgaan. Ook wie op middenveld wil actief zijn moet zijn rechten en plichten kennen.

3. Een pragmatische werkverdeling tussen vakbond en politiek

Een grote principiële discussie over een optimale werkverdeling tussen vakbond en politiek zou vandaag de dag weinig méér opleveren dan gebekvecht over het primaat van de politiek, de autonomie van de vakbeweging of de representativiteit van de oude en nieuwe sociale bewegingen. Een pragmatische werkverdeling ligt dan ook meer voor de hand. De vakbeweging zou zich best op zijn sterke punten concentreren: het reilen en zeilen in de ondernemingen en de openbare diensten, streekontwikkeling, fiscaliteit en sociale zekerheid, milieuzorg in en om de bedrijven, waarbij de relatie met werk en inkomen nog altijd de kern van het vakbondswerk uitmaakt. De politiek bezet onvermijdelijk een veel breder terrein: ook justitie, veiligheid, defensie, cultuur en ontwikkelingssamenwerking behoren tot de kerntaken van de politiek. Uiteraard zijn die bredere taken van de politiek geen verboden terrein voor de vakbeweging, maar organisatorisch en inhoudelijk gezien is het moeilijk voor de vakbeweging om op die terreinen zwaar te investeren in mensen en middelen.

4. De boodschappers beter wapenen

Zowel in de vakbeweging als in de politiek wordt communicatie steeds meer het terrein van enkele professionals en van een mediatieke top. Twee minuten de televisie halen wordt belangrijker geacht dan twee uur direct met de mensen discussiëren. De boodschap wordt dan ook meer en meer in enkele goede one-liners samengebundeld, terwijl voor een genuanceerde stellingname nog nauwelijks tijd overblijft. Via eigen publicaties - zoals *Doen* en in mindere mate de

Nieuwe Werker - wordt daaraan voor een stuk verholpen. Toch wordt er langs beide kanten nog te weinig geïnvesteerd in de vorming van de kaders en de militanten die de boodschap moeten uitdragen en de signalen van de achterban juist moeten weten te interpreteren.

Daarbij komt nog dat de bestaande communicatiecircuits van vakbond en partij zeer gesloten zijn. Er wordt vooral voor de eigen achterban gepredikt en buiten een flits op tv of een ronkende krantekop weet men weinig af van de beweegredenen en argumenten van de "anderen". Met de *Actie Werk* is de SP uit dat keurslijf gebroken. In meer dan 25 bedrijven legde de partij haar oor te luisteren om bij "werkgevers en werknemers, ongeacht het lidmaatschap van een of andere vakbondsorganisatie, tot een vruchtbare uitwisseling van ideeën te komen inzake de SP-voorstellen rond werktijdverdeling". De gesloten en oppervlakkige communicatiecircuits werden daarmee voor het eerst sinds lang opgebroken. De eigen evaluatie van de *Actie Werk* liegt er dan ook niet om. "Grote groepen werknemers voelen zich verwaarloosd. De breuk ten gevolge van het globaal plan is allesbehalve gelijmd. Bij herhaling werd de SP verweten dat ze met het globaal plan de belangen van de werknemers heeft geschaad. Vanuit deze negatieve gevoelens werd het SP-initiatief sterk geapprecieerd. De confrontatie met de SP-voorstellen lokte heel wat discussies uit. En ook al kwam men niet altijd tot dezelfde inzichten, het feit dat er geluisterd werd naar elkaars argumenten en bedenkingen heeft een gunstig effect op de houding van de diverse gesprekspartners. De SP heeft hiermee een bescheiden bijdrage geleverd om de communicatiebreuk tussen politiek en bedrijfsleven te overbruggen". Het is dan ook duidelijk dat het niet bij zo'n eenmalige actie mag blijven. Met de *Actie Jongeren* staat er al vast een nieuw initiatief op stapel. Hoop doet leven.

5. De boodschap herwaarderen

Louis Tobback ziet vandaag meer problemen bij de boodschappers dan bij de boodschap. Dat is een mooie uitsmijter, waarmee hij een stuk optimistischer uit de hoek komt dan enkele jaren geleden toen hij het nog had over "de woestijn waar we nu in leven, waar je lid van de SP wordt

zoals je lid wordt van een supportersclub. Je wordt lid van een spionkop, in het beste geval speel je mee op het terrein en als je een hele goeie bent speel je centervoor, maar eigenlijk zit daar geen ideologie meer onder". Sindsdien is Frank Vandenbroucke gaan nadenken over "dromen en mensen", heeft Norbert De Batselier zijn "monologen" neergepend en heeft Louis Tobback zelf in een gesprek over het socialisme en de staat "afscheid genomen van een stiefzoon".

Dat zijn ongetwijfeld verdienstelijke pogingen, die de SP terug "een ruggegraat van denken" hebben gegeven. Die ruggegraat is ook terug te vinden in *Hoop voor een andere toekomst*, de besluiten van het SP-vernieuwingscongres van december '93. Het zou echter al te vermetel zijn om te denken dat de nieuwe boodschap reeds overal is doorgesijpeld. De boodschappers hebben ongetwijfeld nog een pak werk voor de boeg.

Daarbij zullen ze zeker geconfronteerd worden met de boodschappen die door de vakbeweging worden uitgezonden. Zeker het ABVV legt de lat steeds behoorlijk hoog, waardoor niet alleen het overleg met de politiek soms onmogelijk wordt gemaakt, maar waardoor bovendien de syndicale boodschap in schril contrast komt te staan met "de matigende, gematigde en verantwoordelijke toonzetting van de centrum-linkse partijen". Koen Raes heeft dat ooit "de stijl van de macht" genoemd, maar eigenlijk gaat het meer om "de stijl van de onmacht". Een tactische bezinning langs beide kanten dringt zich dan ook op, willen we het contrast tussen de politieke en de syndicale boodschap minder schril en minder verwarrend maken.

6. Progressieve netwerken in plaats van exclusieve relaties

Luc Vanneste heeft terecht opgemerkt dat "ook als er een nieuwe toenadering mogelijk zou blijken (tussen vakbond en partij) iedereen er zich toch wel zal moeten bij neerleggen dat er nooit meer een exclusiviteitsrelatie kan bestaan". Hij verwijst daarvoor naar het feit "dat mensen individualistischer geworden zijn. Zij willen zelf kiezen. Een lid kan zijn kinderen naar een katholieke school sturen, eventueel bij een christelijke mutualiteit aangesloten zijn en toch een beroep

doen op ABVV-diensten". Voor iemand die zijn leven lang lid is geweest van de drie takken van de Socialistische Gemeenschappelijke Actie moet dat als een vloek in de oren klinken. Maar het is wel een nuchtere sociale werkelijkheid, waarmee partij, vakbond en mutualiteit moeten rekening houden.

Ook de herbezetting van het middenveld en de stevige inplanting van nieuwe sociale bewegingen maakt het trouwens noch voor de vakbond noch voor de politiek interessant om alleen nog maar met elkaar op te trekken. Steeds meer ontstaan er netwerken waarin iedereen met iedereen contacten heeft en waarbinnen zich nieuwe samenwerkingsverbanden ontwikkelen.

Dat betekent niet het einde van de Socialistische Gemeenschappelijke Actie, maar wel van de ambitie om er een rode versie van het ACW van te maken. De SGA kan zeker nog een positieve rol spelen als ontmoetingsplaats en communicatiekanaal tussen partij, vakbond en mutualiteit, maar het zou gek zijn om er nog langer een exclusieve club van te maken.

7. De interne werking op een nieuwe leest schoeien

De vele veranderingen waarmee partij en vakbond geconfronteerd worden kunnen ook de interne werking niet onberoerd laten. Een drietal suggesties kunnen de geesten misschien doen rijpen.

1. Welke zin heeft het nog om zowel in de partij als de vakbond culturele nevenorganisaties op de been te houden die met moeite zichzelf kunnen beredderen? Een fusie, gekoppeld aan een grotere zelfstandigheid, zou ongetwijfeld betere perspectieven bieden voor het ontwikkelen van een eigentijdse visie op cultuur die we broodnodig hebben.

2. Zowel in de vakbond als in de partij is er te weinig tijd en ruimte voor belangrijk denkwerk op termijn. Waarom zou het niet mogelijk zijn om gezamenlijk geld en mensen vrij te maken om ieder jaar één of twee projecten uit te werken die voor de toekomst van de progressieve beweging van groot belang zijn? Denken we maar aan werk voor laaggeschoolden, de alternatieve financiering van de sociale zekerheid, de relatie tussen milieu, werk en inkomen of de

geïntegreerde armoedebestrijding. Ook andere sociale organisaties zouden trouwens best geïnteresseerd kunnen zijn.

3. Het militantisme is overal van karakter aan het veranderen. De tijd is voorbij van de harde militanten die met de partij en de vakbond getrouwd zijn. Steeds minder militanten zijn trouwens op de beide fronten actief, wat de vervreemding tussen vakbond en partij in de hand heeft gewerkt. Tegelijkertijd is ook de militant aan het verdwijnen die geen enkele vergadering, raad of congres van vakbond of partij zou willen missen. Toch gaan zowel de top van de vakbond als van de partij daar nog dikwijls van uit, zodat op vele syndicale en politieke bijeenkomsten uiteindelijk alleen nog de beroepsvergaders overblijven. We moeten dan ook niet verwonderd zijn dat er een groeiende kloof ontstaat tussen de opinies die op die vergaderingen met verve verdedigd worden en wat er bij de gewone mensen leeft. Om terug tot een grotere representativiteit te komen op de politieke en syndicale vergaderingen moet dan ook meer rond specifieke thema's gewerkt worden, waarvoor juist die militanten, leden en sympatisanten aangesproken worden die zich daaraan interesseren. Op die manier moet het ook mogelijk zijn terug meer syndicale militanten te krijgen op politieke bijeenkomsten. En daar is toch wel behoefte aan.

Socialisme dat is: altijd herbeginnen

"Socialisme dat is: altijd herbeginnen". Zelfs binnen een brede, progressieve beweging zal dat het geval blijven. Ook de relatie tussen vakbond en politiek is zo'n voortdurend herbeginnen. De innige verstrengeling van honderd jaar geleden heeft nu plaats gemaakt voor een minder exclusieve relatie. Het is allemaal een stuk zakelijker

geworden. Maar ook in zaken is het goed je vrienden te kennen.

Ik pleit dus niet voor een terugkeer naar het socialistische pathos van vroegere tijden. Ieder tijdperk kent zijn eigen stijl en de geschiedenis herhaalt zich niet. Althans niet volledig. De negentiende-eeuwse retoriek en de wereldhistorische heilsboodschap hebben hun kracht verloren in het zicht van de 21e eeuw. Maar dat ontslaat ons niet van de verplichting een nieuwe stijl en een nieuwe aanpak te vinden. Op zijn minst zal de zakelijke redelijkheid met enige hartstocht moeten verdedigd worden. Als iedere hartstocht uit het socialisme verbannen wordt, rest er immers weinig meer dan een sociaal-economisch verlanglijstje. Dat is belangrijk, maar niet genoeg. Of zoals Norbert De Batselier het reeds stelde: "zelfs de meest koele kikker in de politiek (en in de vakbond) wordt gedreven door een emotie... door de gedrevenheid om een of andere waarde te realiseren".

Lezenswaard

Toon Colpaert, *Het geld halen waar het zit? Of het verhaal van de verborgene schatten en het postmaternalisme*. Brussel, februari 1994, 32 blzn.

Veerle Draulans, *Burgerschap; nieuw hoerabegrip? Over de sociale bewegingen, maatschappelijk middenveld, democratie, burgerschap en (publieke) moraal*. In: *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, jg.1994, nr.7, blz.561-580.

Koen Raes, *De stijl van de macht*. In: *Socialistische Standpunten*, jg.1992, nr.3, blz.3-15.

Koen Raes, *Politiek cynisme en sociologie à la carte*. In: *Samenleving en politiek*, jg.2/1995, nr.1, blz.1-5.

Luc Vanneste, *Vakbond en partij*. In: *Socialistische Standpunten*, jg.1992, nr.5, blz.3-9.

SEVI, *Op weg naar de vierdagenweek. Lessen uit de Actie Werk*. Brussel, februari 1995, 22 blzn.

Louis Tobback, *De toekomst van links. Realisme of radicalisme*. Brugge, 1988, 8 blzn.